

Aukštųjų medicinos studijų Kaune pradžia

Asta Lignugarienė

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

„Ne ginkluose, ne gyventojų skaičiuje, ne krašto gamtos turtuose, ne geroje geografinėje krašto padėtyje yra Lietuvos stiprybė ir ateitis – tik jos gyventojų apšvietime, inteligentingume, darbo pamėgime, gyvoje dvasioje. Dar Pasteur‘as pasakė, kad mokslas sujungtas su karšta tėvynės meile, daro tautą nenugalimą. Dėl to vienas iš pirmiausių mūsų rūpesnių bus tinkamas mūsų aukštosios mokyklos (medicinos skyriaus) pastatymas. Visi mes giliai jaučiame aukštojo medicinos mokslo svarbumą: kraštui reikalinga daugiau, kai 1000 gydytojų, be kurių mes neišbrisi iš antisanitarijos, antihigienos ir baisaus ne laiku mirtingumo.“¹ – taip 1920 m. gegužės mėnesį pradėto leisti „Medicinos“ laikraščio vyriausiasis redaktorius gydytojas chirurgas Juozas Žemgulys kreipėsi į medikų bendruomenę. Tuo metu jo paties, studentų medikų bei Kauno medicinos draugijos iniciatyva aukštojo medicinos mokslo klausimai Lietuvoje jau buvo pradėti sėkmingai spręsti.

Aukštųjų kursų Medicinos skyriaus veikla jau buvo tyrinėta Lietuvos mokslo istorikų², tačiau minint Aukštųjų kursų šimtmečio jubiliejų ir revizuojant žinomus bei naujus šaltinius pavyko surasti daugiau medžiagos apie nuo 1919 m. rudens veikusius Aukštuosius medicinos kursus bei patikslinti ir papildyti kai kurias detales apie vėlesnę Medicinos skyriaus veiklą.

Sveikatos priežiūros problemos ir gydytojų stoka

1918-1919 m. besikurianti nepriklausoma Lietuvos valstybė susidūrė su dideliais ne tik politinio saugumo, bet ir sveikatos priežiūros iššūkiais. Plito šiltinių ir dizenterijos, ispaniškojo gripo epidemijos. Apskirtyse gyvybiškai trūko gydytojų, dešimtys jų mirė nuo užkrečiamų ligų, dėl to teko uždaryti net keletą ligoninių.³ Pirmaisiais nepriklausomybės metais Lietuvoje buvo užregistruoti tik 285 gydytojai, apie 30 jų dirbo karo gydytojais⁴, vienam gydytojui to meto

¹ Nuo redakcijos, *Medicina*, 1920, nr.1. p. 2.

² Norvaišienė J, Siudikas V, Tiknienė J, Aukštosios medicinos mokyklos Kaune istorijos apžvalga, *Aukštosios medicinos studijos ir mokslas Kaune.*, Kaunas, 1997, p. 3-32.

³ Kronika, *Medicina*, 1920, nr. 1. p. 31.

⁴Dr. V. Tercijonas, Sveikatos apsaugos organizavimo reikalai, *Medicina*, 1921, nr.11, p.372.

Lietuvoje (kurios gyventojų skaičius buvo apie 2 500 000) teko 10 000 gyventojų. Medicinos personalo trūkumas tapo viena svarbiausių sveikatos priežiūros sistemos problemų. Jos sprendimas praradus Vilnių, kuriame buvo numatyta steigti nacionalinį universitetą ir, valstybei pradėjus kovas dėl nepriklausomybės stokojant lėšų, užsitęsė. Lietuvoje pirmaisiais nepriklausomybės metais gyveno kelios dešimtys daugiausia Rusijos imperijos universitetuose dėl karo ir politinių perversmų nebaigusią mediciną studijavusių studentų, ieškančių išeities iš susidariusios padėties.

Pastangos organizuoti aukštąsias medicinos studijas

1919 m. liepos 3 d. laikraštyje „Lietuva“ buvo paskelbtas karo gydytojų korporacijos „Fraternitas Lituanica“, nutarimas⁵. Korporacijos pirmininkas Vladas Nagevičius ir vadovybė ragino kaip galima greičiau surinkti duomenis apie nebaigusią mediciną studijavusių studentų skaičių, sudaryti finansines galimybes tiems asmenims tęsti studijas užsienio šalių universitetuose arba organizuoti praktinių studijų procesą šalies ligoninėse.

Deja, į šiuos raginimus greičiausiai atsiliepė ne valdžios institucijos, bet patys studentai medikai ir tik keletą mėnesių veikianti Kauno medicinos draugija. Rugsėjo pradžioje šios draugijos narių posėdžio metu buvo pasiūlyta organizuoti Kauno ligoninėse praktinius mokymus medicinai studentams, kurie buvo baigę tris ar daugiau kursų, o po to sudaryti galimybę jiems laikyti valstybinius egzaminus. Specialiai sudaryta draugijos narių komisija parengė kursų programą, šamata metams prašydami gydytojų kursų steigimą pripažinti reikalingu, paskirti lėšų, kursų steigimą pavesti Kauno medicinos draugijai bei paskirti Kauno ligoninę, Karo ligoninę ir Valstybinį Higienos institutą kursų tikslams. Taip pat pritaikyti nurodytų ligoninių etatus akademinėms klinikinėms sąlygoms. Mobilizuotus karo tarnybai studentus medikus rekomenduota perkelti į Kauną ir suteikti jiems galimybę tęsti studijas. Kauno medicinos draugija spalio 6 d. posėdyje nutarė pradėti užsiėmimus ketvirto ir penkto kursų studentams medikams⁶. Sutarta dėl dėstomų dalykų, numatytos galimos lektorių kandidatūros. Įregistruota 20 norinčių stoti į kursus studentų, numatyti Kauno didžiųjų ligoninių skyriai, kuriuose būtų galima organizuoti atskirus užsiėmimus. Buvo tikimasi, kad dalį lėšų skirs valstybė, o kitą dalį sumokės kursų klausytojai⁷.

Paskelbus Kauno medicinos draugijos planus to meto spaudoje, po kelių dienų patys studentai sukviėtė pasitarimą ir priėmė rezoliuciją, kad būtina tris ir keturis kursus baigusiems medikams įsteigti specialius gydytojų kursus, kad jie galėtų baigti studijas. Pagalbos nuspręsta

⁵ Medikų korporacijos „Fraternitas Lituanica“ nutarimas, *Lietuva*. 1919. nr. 141, liepos 3d. p. 1.

⁶ Prie medicinos fakulteto atidarymo, *Medicina*, 1922, nr. 2. p. 50-53.

⁷ D-ras M. Nasvytis, Atsiminimai apie Kauno medicinos draugijos įsteigimą ir pirmuosius jos veiklos metus. *Medicina*, 1929, nr. 11. l. 843.

kreiptis į Vidaus reikalų ministerijos Sveikatos departamentą. Tuometinis studentas, būsimas garsus Lietuvos pediatras, Andrius Matulevičius po metų rašė, kad valdžia šaltai žiūrėjo į jų siekimą, o Kauno medicinos draugija, nors lėšų atžvilgiu ir buvo bejėgė, tačiau dėjo visas pastangas, kad šis procesas sparčiai vyktų⁸. Bendromis jėgomis buvo parengta kursų programa, sąmata bei memorandumas vyriausybei dėl kursų steigimo ir veiklos galimybių⁹.

Aukštųjų medicinos kursų veikla

Kauno medicinos draugijos nariai tuo pačiu metu pradėjo rengti ir praktinius užsiėmimus studentams. Pirmąjį užsiėmimą 1919 m. spalio 15 d. Kauno Valstybinės ligoninės Chirurgijos skyriuje organizavo chirurgas J. Žemgulyš¹⁰. Vėliau praktinius studentų mokymus pradėjo ir kiti gydytojai: J. Alekna, M. Nasvytis, J. Žilinskas, A. Hagentornas. Krašto apsaugos ministerijos Sanitarijos skyrius, vadovaujamas V. Nagevičiaus, taip pat rekomendavo keletą kursų lektorių, dėjo pastangas, kad nebaigę medicinos studijų mobilizuoti karo medikai galėtų atlikti tarnybą Kaune ir tęsti mokslus lankydami kursus. Kai kuriems net buvo suteiktos stipendijos¹¹.

1919 m. gruodžio pradžioje Kauno medicinos draugija gavo tuometinio Švietimo ministro Juozo Tūbelio ir Aukštesniojo mokslo departamento direktoriaus Prano Mašiotto pasirašytą pranešimą, kad Švietimo ministerija pripažįsta gydytojų kursų steigimą „momento gyvu reikalu“, tačiau neturi galimybės suteikti kursams finansinės paramos. Nepaisant to ministerija leido toliau tęsti kursų veiklą¹². 1920 m. sausio 5 d. Švietimo ministras J. Tūbelis patvirtino Kauno medicinos draugijos kartu su studentais parengtą Aukštųjų medicinos kursų statutą¹³.

Aukštųjų kursų Medicinos skyriaus veikla

Sudėtinga aukštojo mokslo situacija Lietuvoje tuo metu rūpinosi ir kitų sričių atstovai. 1919 m. pabaigoje buvo įkurta Aukštųjų mokslų draugija, jos veikloje aktyviai dalyvavo Z. Žemaitis, J. Vabalas-Gudaitis, T. Ivanauskas, A. Janulaitis, L. Vailionis ir kiti. Ši draugija 1920 m. pradžioje organizavo Aukštuosius kursus, steigdama humanitarinio profilio, gamtos ir tikslųjų mokslų, medicinos ir technikos padalinius. Aukštųjų kursų iškilmingas atidarymas įvyko 1920 m. sausio 27 d. Aukštieji medicinos kursai tapo Aukštųjų kursų Medicinos skyriumi, jam vadovavo

⁸ Stud. Matulevičius, Ad Almam Matrem. *Medicina*, 1920. nr.1. p. 25-28.

⁹ Kauno medicinos draugijos studentų medikų aukštųjų kursų klausimu memorandumas. LCVA, f. 391, b. 765, ap. 4, l. 254-260.

¹⁰ Prie medicinos fakulteto atidarymo, *Medicina*, 1922, nr. 2. p. 50-53.

¹¹ Iš Aukštųjų kursų gyvenimo, *Medicina*, 1922, nr. 2. p. 95-98.

¹² Švietimo ministerijos Aukštojo mokslo departamento atsakymas Kauno medicinos draugijai 1919 m. gruodžio 2 d. LCVA, f. 391, ap. 4, b. 765. l. 264.

¹³ LCVA, f. 391, ap.4, b. 765. l.267.

gydytojas Motiejus Nasvytis. 1920 m. sausio mėnesį be jau dirbančių Medicinos skyriaus IV ir V kursų, atidarytas ir I medicinos studijų kursas. Į pirmą kursą Medicinos skyriuje įsirašė 133 klausytojai, į 7-9 semestrus -23 klausytojai¹⁴.

Dar iki oficialaus Aukštųjų kursų atidarymo Kauno medicinos draugija sausio 23 d. patvirtino pagrindinių kursų lektorių sąrašą. Vidaus ligų kurso pagrindiniais dėstytojais buvo numatyti gydytojai K. Parčevskis ir V. Kairiūkštis. Chirurgijos kursą turėjo dėstyti A. Hagentornas ir J. Žemgulys, akušerijos ir ginekologijos kursą – P. Mažylis. Bakteriologijos, higienos ir užkrečiamų ligų kursas pavestas M. Nasvyčiui, odos ir venerinių ligų – J. Karužai, ausų, nosies ir gerklės ligos – J. Aleknai, nervų ir psichikos ligos – J. Blažiui, anatomija ir operacinė chirurgija – J. Žilinskui¹⁵.

Prabėgus pusmečiui nuo veiklos pradžios, gydytojas J. Žemgulys rašė, kad kursai vis dar susiduria su sunkiai sprendžiamomis problemomis. Organizatoriai nuolat sulaukdavo klausimo, kodėl dėstytojais nebuvo kviečiami kitų šalių mokslininkai, turintys gilesnės, ilgametės patirties. Svarbiausia priežastis, išlikusi ir 1920 metais, buvo nuolatinis lėšų stygius. Kursai ilgai negavo tinkamos valstybės finansinės paramos, o neturtingi studentai už savo mokestį galėjo padengti tik kasdienes kursų išlaidas. Taigi, lektorių darbas taip ir liko neapmokamas, tinkamo personalo nuolat trūko. Kita problema buvo užsienio kalbos. Kursų steigėjai ne kartą pabrėžė, kad studentai pakankamai gerai nemoka užsienio kalbų, kad galėtų klausyti iš užsienio atvykusių lektorių paskaitų. J. Žemgulys ne kartą pabrėžė ir medicinos studijų sistemos valstybine kalba sukūrimo svarbą: „Ne paskutinį vaidmenį vaidino ir noras, kad mūsų aukštoji medicinos mokykla būtų lietuviška, lietuvių dvasioje vedama, kad mokslas būtų lietuvių kalba dėstomas...“¹⁶.

Kursų klausytojai to meto spaudoje ne kartą pastebėjo, kad tinkamoms studijoms trukdė laboratorijų, specializuotų kabinetų bei muziejų stoka. Vyresniųjų kursų studijos daugiausia vyko Kauno valstybinėje ligoninėje, kur chirurgijos užsiėmimus vedė gydytojai J. Žemgulys ir A. Hagentornas, nuo 1920 m. šioje ligoninėje Aukštųjų kursų Medicinos skyriaus klausytojams akušerijos klinikinės paskaitas skaitė ir užsiėmimus vedė dr. Pr. Mažylis. Valstybiniame Higienos institute higienos ir bakteriologijos paskaitas skaitė M. Nasvytis. Psichikos ligų kursas V kurso studentams 1920-1921 metais keletą savaitių buvo dėstomas Tauragės valstybinėje psichiatrijos ligoninėje.

¹⁴ Kronika, *Medicina*, 1920, nr.1, p. 32.

¹⁵ Medicinos kursų lektorių sąrašas. LCVA. F. 391. B. 765. L.275.

¹⁶ Dr. J. Žemgulys. Kodėl nekvietėme lektorių iš kitur? *Medicina*. 1920. Nr.2. P.46-48.

Kol 1921 m. sausio mėnesį nepradėjo veikti Medicinos skyriaus anatomikumas A. Mickevičiaus gatvėje - antominius preparatus teko į vienos Kauno gimnazijos patalpas nešioti iš Karo ligoninės. Ilgainiui gimnazijos mokytojus ir mokinius pradėjo erzinti gendančio lavono kvapas, kurį kursų klausytojams tekdavo kas vakarą nešti per kelis aukštus į užsiėmimų auditoriją, o po to atgal į sandėlį. Vėliau, gavus nedidelį pastatą A. Mickevičiaus gatvėje (kur dabar stovi LSMU centriniai rūmai) ir 1920 rudenį pabaigus remonto darbus, šios patalpos tapo pirmuoju anatomikumu. Tuometinis anatomijos ir histologijos dalykų dėstytojas Jurgis Žilinskas savo atsiminimuose rašė:

“Gavęs apleistą namą ir neturėdamas pinigų remontui, turėjau pats savo jėgomis jį aptvarkyti. Pats viską išvaliau, užkalčiau grindyse skylės. Su Karo ligoninės sanitaru, preparatoriumi ir studentais nudažėme grindis ir sienas, sukaldėme suolus, taburėtes ir stalus lavonams padėti. Dar sukaldėme dvi medines skrynias lavonams laikyti, gavome suolų studentams. Taip išdygo pirmasis Lietuvos anatomijos institutas Mickevičiaus gatvėje“¹⁷.

Vienoje anatomikumo pusėje, dviejuose kambariuose įsikūrė prozektoriumas, jame buvo laikomi lavonai ir anatominiai preparatai. Kitoje pastato pusėje įrengta auditorija, kurioje stovėjo 20 studentams skirtų suolų, keletas stalų preparatams demonstruoti. Toje pačioje pusėje buvo lektoriaus kabinetas ir Medicinos skyriaus raštinė, kurioje tilpo daug medicinos ir anatomijos vadovėlių bei atlasų. 1920 m. gruodžio mėn. iš Vokietijos buvo gauta kokybiškų anatomijos modelių, kiek vėliau taip pat iš Vokietijos užsakyti prietaisai ir instrumentai histologinės laboratorijos įrengimui. 1920 m. J. Mackevičaitė rašė, kad visą darbą ir studijų procesą labai trukdė tai, kad anatomijos lektorius J. Žilinskas dirbo karo medicinos tarnyboje, važinėjo į frontą ir pan. Vėliau, J. Žilinskui atsisakius karo tarnybos, anatomijos studijos „ėmė eiti sparčiau“¹⁸.

1921 m. gegužės 27 d. Aukštųjų kursų Medicinos skyriaus Lektorių taryba nutarė pradėti Odontologijos sekcijos darbą ir rudens semestre priimti pirmuosius klausytojus¹⁹. Tų pačių metų birželio 3 d. Lektorių taryba patvirtino lektoriumi farmacijos magistrą Petrą Raudonikį ir pavedė jam tvarkyti farmacijos sekcijos reikalus²⁰.

Buvo ir kuo džiaugtis: medikų bendruomenės labdaros dėka didėjo medicininės literatūros „knygynas“, kuriuo galėjo naudotis beveik visi kursų klausytojai, didžiosios Kauno ir

¹⁷ Jurgis Žilinskas. 1885-1957. *Atsiminimai*. Vilnius, Lietuvos nacionalinis muziejus, 2005, p.192.

¹⁸ J. Mackevičaitė, Mūsų anatomijos Institutas, *Medicina*, 1921, nr.2, p. 34

¹⁹ Kronika, *Medicina*, 1920, nr.4. p. 127.

²⁰ Aukštųjų kursų Medicinos skyriaus protokolai. Medicinos skyriaus lektorių tarybos posėdis 1921 m. birželio 3 d. Protokolas Nr.7, l. 25-26. Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejaus archyvas.

Lietuvos ligoninės geranoriškai suteikė patalpas ir galimybes kursų praktiniams užsiėmimams. To meto lektoriai nuolat pabrėždavo, kad kursų klausytojai praktikos darbų gauna gerokai daugiau nei studentai užsienio universitetų medicinos fakultetuose. 1920 m. pabaigoje kursų finansinę padėtį kiek gelbėjo daktaro Jono Šliūpo rūpesčiu Jungtinėse Amerikos valstijose surinkta ir į Kauną atsiųsta 150 000 auksinų parama. Kursų klausytojams stipendijas pradėjo mokėti ir kai kurios savivaldybės²¹.

Pasibaigus 1920 m. pavasario semestru visą Aukštųjų kursų Medicinos skyriaus programą jau buvo išklause 10 asmenų. Tarp jų garsūs tarpukario Lietuvos gydytojai: Juzė Bubėnaitė (Čeponienė), Jonas Čeponis – jie abu tapo pirmaisiais anatomikumo asistentais, Vladas Kuzma, Vytautas Juškys, Juozas Ūsas ir kt²². Tų metų pabaigoje Medicinos skyriaus taryba kreipėsi į Steigiamojo Seimo Sveikatos subkomisijos narius, ragindama kuo greičiau priimti Medicinos praktikos teisių Lietuvoje įstatymą, kuris nustatytų valstybinių egzaminų gydytojams tvarką, o poįstatiminiai aktai reglamentuotų valstybinių egzaminų apimtį ir programas²³. Šis įstatymas buvo priimtas 1921 m. sausio mėn. Derinant programos klausimus aktyviai dalyvavo daugelis Medicinos skyriaus lektorių. Vėliau, Švietimo ministerijos sprendimu, jie sudarė ir didžiąją dalį valstybinės egzaminų komisijos narių.

Aukštųjų kursų Medicinos skyrius tęsė veiklą iki 1922 m. vasario 16 d., kai Kaune buvo atidarytas Lietuvos universitetas. Medicinos skyriuje dirbę Aukštųjų kursų lektoriai per beveik dvejus su puse metų jau buvo ne tik praktiškai parengę universitetines atskirų disciplinų programas, bet ir patys aktyviai prisidėję prie universiteto atidarymo. Formuojant naujo Medicinos fakulteto struktūrą teko pasirūpinti tik tinkamu katedrų personalu bei surasti labiau tinkamas studijų patalpas ir bazes.

Šaltiniai ir literatūra

LCVA, f. 391, ap. 4, b. 765.

Aukštųjų kursų Medicinos skyriaus protokolai. Lietuvos medicinos ir farmacijos istorijos muziejaus archyvas.

Iš Aukštųjų kursų gyvenimo, *Medicina*. 1922. Nr. 2. P. 95-98.

Jurgis Žilinskas 1885-1957. *Atsiminimai*, Vilnius, Lietuvos nacionalinis muziejus, 2005.

Kronika, *Medicina*, 1920, nr. 1. p. 31-32.

²¹ Prie medicinos fakulteto atidarymo, *Medicina*. 1922, nr. 2. p. 50-53.

²² Kronika, *Medicina*, 1920, nr.7, p. 215.

²³ Kronika. Aukštųjų kursų Medicinos skyriaus tarybos posėdis 1920. XII.8, *Medicina*, 1920, nr. 12, p. 253.

Kronika, *Medicina*, 1920, nr.4. p. 127.

Kronika, *Medicina*, 1920, nr.7, p. 215.

Kronika. Aukštųjų kursų Medicinos skyriaus tarybos posėdis 1920. XII.8, *Medicina*, 1920, nr. 12, p. 253.

Mackevičaitė J., Mūsų anatomijos Institutas, *Medicina*, 1921, nr.2, p. 33-34.

Matulevičius A., Ad Almam Matrem, *Medicina*. 1920.Nr.1. p. 25-28.

Medikų korporacijos „Fraternitas Lituanica“ nutarimas, *Lietuva*. 1919. nr. 141, liepos 3d. p. 1.

Norvaišienė J, Siudikas V, Tiknienė J, Aukštosios medicinos mokyklos Kaune istorijos apžvalga, *Aukštosios medicinos studijos ir mokslas Kaune.*, Kaunas, 1997, p. 3-32.

Nuo redakcijos, *Medicina*, 1920, nr.1. p. 1-2.

Prie medicinos fakulteto atidarymo, *Medicina*. 1922 . nr. 2, p. 50-53.

Nasvytis M., Atsiminimai apie Kauno medicinos draugijos įsteigimą ir pirmuosius jos veiklos metus, *Medicina*, 1929, nr. 11. p. 839-846.

Tercijonas V., Kauno Medicinos Draugijos 10 metų veikimo trumpa apžvalga, *Medicina*, 1929, nr.11. p. 832-839.

Tercijonas. Sveikatos apsaugos organizavimo reikalu, *Medicina*, 1921. nr.11. p. 369-378.

Dr. J. Žemgulys. Kodėl nekvietėme lektorių iš kitur? *Medicina*, 1920, nr.2. p.46-48.